

La 'substància formada per grans petits provinents generalment de la disgregació de les roques que es troben a les voreres del mar i dels rius i en els deserts' coneix dos significants, *arena*, propi sobretot del cat. occ., el bal. i l'alg., i *sorra*, que s'estén pel cat. or. peninsular. *Arena* (s. XIII) deriva del llat. (H)ARĒNA 'arena fina' (cf. fr. med. *areine*, oc. *arena*), amb diversos derivats com (h)*arenula*, (h)*arenarius*, etc.; alguns creien, fins Coromines en la seva joventut, que era un castellanisme, però és evident que es tracta d'un mot d'evolució pròpia, com palesa la doc. ant. (des del s. XIII), la seva conservació en el cat. occ., bal. i alg. (pel seu arcaisme) i la presència d'alguns fòssils toponímics en l'àrea or. que avui usa *sorra* (*Les Arenes, Pla d'Arenes, s'Aranella, l'Arnera* [< *arenera*], etc.; Coromines renuncia en l'*Onomasticon*, "en edat avançada, a donar dades dels infinits noms de lloc [der. de ARĒNA]"), juntament amb alguns supervivents de *arena* 40, 48, 53, 57, 58, 65 (també *arenilla* 17), a voltes convivint amb *sorra* 41, 51, 54, 61, diferenciant-la d'aquesta amb especialització semàntica (loc. 61: *sorra*, la dels paletes, *arena*, la dels forns de vidre) o mantenint el significat originari en cat. or. ([*sorra*] "no és tan fina; més granada [que l'*arena*]" 41), com també en cat. occ. ("més gruixuda que l'*arena*" 92); l'alg. diferencia *arena* de *aspidralla* 85, aquesta probable adaptació del campidanès *pedralla* o del logudorès *pedraja*, amb el prefix *as-* (< *es-*), que indica separació, potser hipotètic deverbal de *espedrallar* 'treure les pedres' (agraeix les suggerències de Francesc Ballone). Entre les classes de *arena* s'han recollit la *arena gravosa* 99 ("més gruixuda"), la *arena amb bales* 74, la *torroscona* 190, la *morta* ("fina" 160, "no tan granelluda" 177), la *viva* ("més granelluda" 177, "per a les obres" 160), la *fina* 82, la *grossa* 82, 181, la *blanca* 82, *balastre* 'sorra barrejada amb pedretes' 51; i entre les classes de *sorra* figuren la *fina* 24, 25, 31, 34, 37, 44 ("a les platges arenoses"), 56, 68, la *granada* 24, 25, 31, 34, 37, 41, 42, 56, la *granelluda* 44, la *gruixuda* 68.

En canvi, *sorra* que prové del llat. SABŪRRA 'llast, arena gruixuda', a través de l'ant. *saorra*, com que es llastava sovint amb aquesta arena, va esdevenir sinònim de *arena* (s. XVI 'arena de platja'), fins a substituir aquest mot en cat. or. continental (amb els residus suara esmentats) i figurar en obres lexicogràfiques juntament amb *arena* (cf. Torra, 1640: "*Sorra* o *arena*.

[llat.] *Arena*"); var. *surra* 1-9, 11, 13, 15, amb el tancament de [o] tònica > [u] propi del ross. (com *ag[o]st* > *ag[u]st*, *m[o]sca* > *m[u]sca*); eren freqüents en cat. med. *sorrar* (una nau) 'llastar-la' (< llat. SABURRARE) i *dessorrar* ('treure el llast'). Tenen relació amb el significat primigeni el cast. *sorra* "arena gruessa como lastre de embarcación", arag. *zaborras* "piedras pequeñas", canari *zaorra* "arena gruesa" (cf. Veny, 1958-1960: § 96, amb comentaris sobre els dos mots anteriors al *DECat*, 1980). El der. mall. *sorrer*, *-era* 'feixuc en el caminar, lent de moviments' és una translació semàntica del sentit nàutic, com ja precisava el *DG_I*, 1932 ("com la nau excessivament sorrada o llastrada"); veg. semblantment *ensorrar* 'enfonsar a la sorra' → 'abatre'.

Com a mots afins al concepte comentat cal afegir *saldó* 141, 147, "terra arenosa i lleugerament argilenca" (*DCVB*), i la var. *soldó* 133 ("arena més fina"), ultracorrecció de *sauló* (< SABULŌNE, der. de SABŪLUS), relacionat amb el canvi -LD- > -wl- (*Caldes* > *Caules*, *balda* > *baula*, etc.) i conseqüència de l'alternança *sauló/saldó* (cf. Coromines, 1971: 209-216); *grava* (*grava de riu* 178), del preromà *GRAVA, i el der. *gravilla*, *graveta* 180, *gravó* 152, 160, dim.; *gravós* 164, *gravosa* 139; *graví* 'arena més gruixuda' 186, potser reducció de *gravit*; *gransa* 122, 123 (var. de *griansa*, per comparació amb les porqueres; *gransilla* 122, der.); *pedretes* 156, *pedregalet* 'pedra petita de platja' 47, individualització del col·lectiu; *blavons* 'pedres de mar' 156, probablement de *glevons*, der. de *gleva* (< GLĒBA), o de *glavons* < *gravons*, per equivalència acústica i lambdacisme; *molssa* "arena amb terra" 131, potser d'un llat. fràncic MUSSŪLA; *arenesta* 83, amb el suf. *-est* analògic de *baixest* (*DECat*).

En estratigrafia lèxica tenim una primera capa de *arena* general a tot el domini, que es manté en cat. occ., bal. i alg., a la qual s'ha superposat *sorra* en cat. or.: àrees laterals (occ.) i isolades (bal., alg.), conservadores, es donen la mà enfront de la central (cat. or.), més innovadora, un fenomen semblant al manteniment dels der. de *arena* en iberoromanc (port. *areia*, gall. *area*, cast. *arena*, cat. *arena*) i romanès (*arină*), enfront dels der. tardans de SABULUM, SABULA a la Romània central (fr. *sable*, it. *sabbia*).

Són mots normatius *arena*, *sorra* i *sauló*, des del *DG_I*, 1932.